

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи

_____ О.А. Кузнецова

«___» _____ 20__ р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ ГОЛОКОСТУ

Ступінь бакалавра

Галузь знань _____

спеціальність _____

освітня програма _____

Розробник: Зеркаль Микола Миколайович, в.о. професора кафедри історії, доктор історичних наук, доцент _____ (Зеркаль М.М.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії
Протокол № __ від «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
«__» _____ 20__ р

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів - 5.		Вибіркова дисципліна	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: написання рефератів	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин -150. Тижневих годин для денної форми навчання: ___ год.	Ступінь бакалавра	Лекції	Лекції
		14год.	
		Семінарські заняття (на 1 акад. гр)	Семінарські заняття (на 1 акад. гр)
		36 год.	
		Консультації	Консультації
		год.	
		Самостійна робота	Самостійна робота
		100 год.	
Вид контролю:	Вид контролю:		

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання —150 год. (50 год. - аудиторні заняття, 100 год. - самостійна робота) – 30 : 70;

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета:

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія Голокосту» є виявити соціальні умови та суспільно-політичні передумови формування різних підходів в історичній науці щодо Голокосту; сприяти формуванню знань багатокультурної історії України, уявлень про міжнаціональні відносини та важливі аспекти історії різних народів України, в тому числі єврейського народу; вивчення історії Голокосту в контексті історії України та всесвітньої історії, розвиток історичного мислення студентів, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечності, застосування історичних знань і набутих умінь; сприяти формуванню національної самосвідомості та історичної пам'яті, усвідомлення значення уроків історії для сьогодення, виховання у студентів загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, сприйняття ідей гуманізму та демократизму, патріотизму та толерантності, взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія Голокосту» є:

- розширення й поглиблення у студентів знань з Історія Голокосту;
- визначення основних етапів вивчення історії Голокосту;
- вивчення змісту дисципліни;
- відновлення славетних традицій історичних шкіл;
- розкриття процесів зародження, формування та еволюції поглядів вчених різних шкіл до актуальних проблем історії Голокосту;
- відродження та збереження історичної спадщини українського народу;
- вироблення бачення суспільних явищ минулого з позицій сучасної історії;
- формування історичної свідомості;
- досягнення глибокого усвідомлення майбутніми вчителями загальних тенденцій та закономірностей розвитку як вітчизняної так і закордонної історичної науки пов'язаної з дослідженням актуальних проблеми історії Голокосту і водночас навчити шанобливому ставленню до духовних і матеріальних надбань усіх народів світу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- зміст і завдання курсу, його значення для вивчення історії;
- Історичну закономірність виникнення та розвитку актуальних проблем історії Голокосту;
- основні терміни курсу;
- соціально-економічні, політичні та культурні особливості існування людини і держави у історії України;
- історичні факти (події, дати, явища, процеси), що стосуються розвитку історії Голокосту;
- провідних істориків України, які визначали характер та особливості того чи іншого періоду вивчення історії Голокосту;
- визначення понять, їх змісту;
- основні історичні першоджерела;

вміти:

- визначити зміст і завдання курсу;
- вільно володіти термінологією курсу;
- визначити основні риси історії Голокосту;
- визначити основні етапи розвитку актуальних проблем історії Голокосту;
- формувати власну позицію щодо історичних фактів та подій;
- розрізняти ознаки притаманні історії, як науки;
- аналізувати історичні першоджерела;
- порівнювати історіографічні підходи різних історичних шкіл;
- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- брати участь у дискусіях;
- формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію;
- аналізувати матеріальну і духовну культуру народів зарубіжних країн.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин 5 кредитів ECTS

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий кредит 1.

Тема 1. Національний розвиток народів Європи, «єврейське питання» у країнах Європи наприкінці XIX – на початку XX ст.

Національний розвиток та пробудження національної самосвідомості народів Європи наприкінці XIX – на початку XX ст.

Становище євреїв у країнах Європи. Релігійні, економічні, соціально-психологічні передумови антисемітизму. Націоналізм. Расова теорія: Гобіно, Х. Чемберлен. Передумови формування антисемітизму. Формування політичного антисемітизму. «Справа Дрейфуса».

Зародження сіонізму. Т. Герцль. Перший сіоністський конгрес

Тема 2. Євреї у Росії та Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. Національні трагедії у першій третині XX ст.

Національна політика царизму та соціально-економічне становище євреїв у Російській імперії, на українських теренах. Антиєврейські погроми та їх передумови. «Справа Бейліса».

Геноцид вірменського народу 1915 р.

Передумови участі національних меншин та євреїв у революційному русі в Росії. Євреї у радянській Росії. Євреї під час революції на території України.

Доля народів України під час Голодомору 1932-1933 рр. «Національний вимір» масових репресій в СРСР у 1930-х рр.

Змістовий кредит 2.

Тема 3. Фашизм і нацизм. Євреї у Німеччині.

Витоки фашизму й нацизму, їх сутність. Нацистська расова теорія. Антисемітизм як складова нацистської ідеології. Прихід нацистів до влади в Німеччині.

Етапи нацистської антиєврейської політики у 1933–1939 рр. Становище євреїв у країнах – союзницях нацистської Німеччини.

Становище євреїв у країнах західної демократії. Проблема єврейських біженців.

Тема 4. Початок Другої світової війни. «Національне питання» та євреї Європи у 1939 – 1941 рр.

Напад Німеччини на Польщу. Антиєврейська політика в окупованій нацистами Польщі.

Особливості антиєврейської політики в країнах Європи.

Посилення радикального націоналізму в національних рухах європейських країн.

Змістовий кредит 3.

Тема 5. Нацистське «остаточне вирішення єврейського питання».

Нацистський геноцид щодо євреїв у Європі.

Нарада у Ванзеї та її рішення. Організація знищення євреїв Європи.

Гетто. Концтабори. Табори смерті (центри знищення). Діти в гетто й таборах. Подвиг Януша Корчака.

Голокост у країнах – союзницях Німеччини. Становище євреїв у Нідерландах, Данії. Рауль Валленберг. Ставлення США, Великої Британії, СРСР до нацистського геноциду щодо євреїв.

Голокост на території України.

Розчленування території України та особливості геноциду євреїв у різних регіонах України. Трагедія Бабиного Яру. «Україна без євреїв»: знищення єврейського населення в Україні. Геноцид щодо ромського (циганського) населення та інших жертв нацизму.

Тема 6. Міжнаціональні відносини під час Другої світової війни на території України. Опір нацистському геноциду.

Українці та євреї. Праведники народів світу.

Нацистська антисемітська пропаганда в Україні: розпалювання міжнаціональної ворожнечі, залякування населення. Ставлення українського населення до нацистського геноциду щодо євреїв.

Український визвольний рух, ОУН, УПА і «єврейське питання».

Рятівники євреїв («Праведники народів світу») в Україні. Митрополит Андрей Шептицький, бл. Омелян Ковч, родина Глаголевих. Історія рятування родини Арона Вайса.

Єврейський опір на окупованій території Європи.

Проблема визначення сутності єврейського опору; виживання за умов нацистського геноциду. Повстання в гетто і концтаборах. Участь євреїв у Русі Опору в Європі.

Внесок євреїв СРСР у перемогу над ворогом.

Євреї у Червоній армії та арміях країн антигітлерівської коаліції.

Діяльність Єврейського Антифашистського Комітету (САК) у роки війни.

Участь євреїв у партизанському і підпільному русі на окупованій території України.

Змістовий кредит 4.

Тема 7. Тоталітарні режими, Голокост, міжнаціональні конфлікти і національні трагедії в Європі в середині ХХ ст.

Міжнаціональні конфлікти в Східній Європі.

Тоталітаризм та «національне питання» на теренах Східної Європи. Зростання радикально-націоналістичного руху в Європі. Вплив на міжнаціональні конфлікти репресивної політики тоталітарних режимів, політичної боротьби та визвольного руху бездержавних народів.

Міжнаціональні конфлікти, «етнічні чистки» на Балканах та в інших регіонах Європи.

Національні трагедії на теренах України.

Передумови українсько-польського конфлікту; масові вбивства поляків та українців Галичини та Холмщини. Волинська трагедія. Депортація кримських татар.

Знецінення людського життя в ході Голокосту, воєн, масових репресій та вплив цих чинників на характер міжнаціональних конфліктів на території України.

Тема 8. Світ після Голокосту.

Нюрнберзький процес. Євреї у країнах Європи.

Суд над нацистськими злочинцями – суд Історії.

Антиєврейські погроми в Польщі. Євреї у західноєвропейських країнах. Алія (еміграція євреїв до Палестини).

Утворення Держави Ізраїль.

Проблема державотворення єврейського народу в контексті міжнародних проблем після закінчення Другої світової війни. Позиція західних держав, СРСР, ООН. Роль українських дипломатів у прийнятті рішень щодо утворення Держави Ізраїль. Утворення Держави Ізраїль та початок арабо-ізраїльської війни. Витоки близькосхідної проблеми.

Євреї в СРСР та Україні.

Україна після Голокосту. Політика державного антисемітизму в СРСР. Антисемітські процеси.

Змістовий кредит 5.

Тема 9. Уроки Голокосту

Осмилення проблем Голокосту та його уроків у сучасному світі.

Філософське, релігійне, соціально-психологічне осмилення Голокосту та уроки історії.

Проблеми геноциду, расизму й ксенофобії у сучасному світі. Близькосхідний конфлікт, Ізраїль та проблеми сучасного антисемітизму. Заперечення Голокосту.

Вивчення історії Голокосту.

Місце Голокосту в контексті європейської історії. Стокгольмський міжнародний форум 2000 р. з проблем Голокосту.

Вивчення історії Другої світової війни та Голокосту в загальноосвітніх школах та вишах за умов сучасної війни проти України. Голокост в українській історіографії.

Голокост та інші геноциди у ХХ ст.: геноцид вірмен 1915 р., депортація кримських татар, геноциди у Камбоджі, Руанді, Дарфурі.

Уроки Голокосту та міжнаціональні відносини в Україні.

Єврейське національно-культурне відродження та міжнаціональні відносини в незалежній Україні.

Усвідомлення уроків Голокосту, геноцидів, воєн та міжнаціональних конфліктів для протидії всім формам ксенофобії в сучасній Україні, для міжнаціонального порозуміння в суспільстві та формування атмосфери толерантності

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	150	14	36	-	-	100						
Змістовий кредит 1.												
Тема 1. Національний розвиток народів Європи, «єврейське питання» у країнах Європи наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	9	2	4			11						
Тема 2. Євреї у Росії та Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Національні трагедії у першій третині ХХ ст	4	2	4			11						
Змістовий кредит 2.												
Тема 3. Фашизм і нацизм. Євреї у Німеччині.	4	2	4			11						
Тема 4. Початок Другої світової війни. «Національне питання» та євреї Європи у 1939 – 1941 рр.	8	2	4			11						

Змістовий кредит 3.											
Тема 5. Нацистське «остаточне вирішення єврейського питання».	11	2	4			11					
Тема 6. Міжнаціональні відносини під час Другої світової війни на території України. Опір нацистському геноциду.	11	1	4			12					
Змістовий кредит 4.											
Тема 7. Тоталітарні режими, Голокост, міжнаціональні конфлікти і національні трагедії в Європі в середині ХХ ст.	11	1	4			11					
Тема 8. Світ після Голокосту.	11	1	4			11					
Змістовий кредит 5.											
Тема 9. Уроки Голокосту.	11	1	4			11					
Усього годин	150	14	36			100					

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Національний розвиток народів Європи, «єврейське питання» у країнах Європи наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	4
2	Тема 2. Євреї у Росії та Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Національні трагедії у першій третині ХХ ст.	4
3	Тема 3. Фашизм і нацизм. Євреї у Німеччині.	4
4	Тема 4. Початок Другої світової війни. «Національне питання» та євреї Європи у 1939 – 1941 рр.	4
5	Тема 5. Нацистське «остаточне вирішення єврейського питання».	4
6	Тема 6. Міжнаціональні відносини під час Другої світової війни на території України. Опір нацистському геноциду.	4
7	Тема 7. Тоталітарні режими, Голокост, міжнаціональні конфлікти і національні трагедії в Європі в середині ХХ ст.	4
8	Тема 8. Світ після Голокосту.	4
9	Тема 9. Уроки Голокосту.	4
	Разом	36

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Національний розвиток народів Європи, «єврейське питання» у країнах Європи наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	11
2	Тема 2. Євреї у Росії та Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Національні трагедії у першій третині ХХ ст.	11
3	Тема 3. Фашизм і нацизм. Євреї у Німеччині.	11

4	Тема 4. Початок Другої світової війни. «Національне питання» та євреї Європи у 1939 – 1941 рр.	11
5	Тема 5. Нацистське «остаточне вирішення єврейського питання».	11
6	Тема 6. Міжнародні відносини під час Другої світової війни на території України. Опір нацистському геноциду.	12
7	Тема 7. Тоталітарні режими, Голокост, міжнародні конфлікти і національні трагедії в Європі в середині ХХ ст.	11
8	Тема 8. Світ після Голокосту.	11
9	Тема 9. Уроки Голокосту.	11
	Разом	100

7. Індивідуальні завдання

Опрацювання монографій різних істориків, порівняння їх методичних підходів та їх конспектування, написання по досліджуваному матеріалу рефератів, реконструювання перебігу історичного процесу.

Індивідуальне завдання – форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Відповідно до інноваційних технологій навчання різновидом індивідуальних занять є індивідуальні навчально-дослідні завдання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом поза аудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується підсумковим контролем. *ІНДЗ* – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Види ІНДЗ:

- конспект із теми (модуля) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно (як виняток, для студентів денної форми навчання з невеликих за обсягом навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);
- реферат з теми (модуля) або вузької проблематики (як виняток, для студентів денної форми навчання з коротких навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);
- розв'язування та складання розрахункових або практичних (наприклад, ситуативних) задач різного рівня з теми (модуля) або курсу;
- розробка теоретичних або прикладних (діючих) функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо;
- комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо;
- розробка навчальних та діагностичних тестових завдань із навчального курсу.

Приклади ІНДЗ:

Історіографічний опис, біографічні дослідження, історичні нариси, складання схем історико-політичної та історико-економічної динаміки тощо.

8. Методи навчання

Лекційні заняття, семінарські практичні заняття, самостійна робота з джерелами, конспектування, написання рефератів, підготовка доповідей, повідомлень, творчих робіт, написання статей.

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання, слухаючи розповідь, лекцію, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення. Такий метод якнайширше застосовується на лекціях, для передавання значного масиву інформації. Також при викладенні й засвоєнні фактів, підходів, оцінок, висновків.

Репродуктивний метод. Йдеться про застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам - в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладення. Використовуючи будь-які джерела й засоби, перш ніж викладати матеріал, ставиться проблема, формулюється пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показується спосіб розв'язання поставленого завдання. Студенти стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Частково-пошуковий, або евристичний метод. Його суть - в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі студенти на основі роботи над програмами (зокрема й комп'ютерними) та з навчальними посібниками. Такий метод, один з різновидів якого є евристична бесіда, - перевірений спосіб активізації мислення, спонукання до пізнання.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела виконують пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук.

Коли готуються заняття з використанням кінофрагментів або відеозаписів, то починаю з першої групи методів, тобто з виявлення співвідношення наочних, словесних і практичних методів. Якщо йдеться про підготовку вступного заняття за курсом чи розділом, то в основу покладено другий підхід і т. ін.

Однією з основних форм навчального процесу у ВНЗ є самостійна робота студентів. Вона здійснюється як поза межами аудиторних занять, коли студент в основному індивідуально оволодіває знаннями, спираючись при цьому на певні вказівки та поради викладача, так і під час аудиторних занять, на яких він слухає, засвоює, конспектує лекції; бере участь у семінарських заняттях тощо.

9. Методи контролю

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни «Історія Голокосту» здійснюється на основі результатів проведення поточного, модульного (тематичного), кредитного і підсумкового оцінювання знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал з дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі проведення занять. Його основним завданням є встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів модулів, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх занять, закріплення знань, умінь і навичок.

Формами поточного оцінювання є індивідуальне і фронтальне опитування студентів, робота на семінарських заняттях, виконання студентами різних видів письмових робіт.

Модульному оцінюванню навчальних досягнень підлягають основні результати вивчення студентами змісту тематики модуля, з урахуванням результатів контрольної роботи, поточної успішності, виконання нормативів, додаткової самостійної роботи (підготовка та презентація рефератів, кросвордів, інформаційних бюлетенів, виконання завдань з розвитку та удосконалення навчально-матеріальної бази, і т. ін.) та навчальної активності студентів.

Оцінка за кредит є сума результатів модульної контрольної роботи і середня арифметична рейтингових балів з кожного навчального модуля.

Завданням підсумкового контролю є перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність використання набутих знань.

Студенту ставиться «зараховано» з вивчення дисципліни за умови, що за результатами семестрового оцінювання знань він отримав 60 і більше балів за кредит.

Якщо за результатами семестрового оцінювання знань студент отримав менше 60 балів за кредит, дисципліна йому не зараховується й розглядається як академічна заборгованість.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- цілісність, правильність і повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- впевненість та аргументованість;
- уміння використовувати положення історичних карт, плакатів, схем;
- використання основної і додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки.

б) при виконанні письмових завдань, контрольних робіт, опрацюванні питань для самостійної роботи:

- повнота, правильність розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати і формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, технічних засобів.

в) при виконанні завдань додаткової самостійної роботи:

- сучасність, актуальність, вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, виявляти проблеми та розв'язувати їх, самостійність у виконанні робіт і оцінних суджень.

г) активність:

- активність під час проведення занять;
- бажання поліпшити результати в навчанні;
- своєчасність подання звітів, матеріалів, виконання поставлених завдань тощо.

**10. Розподіл балів, які отримують студенти
Шкала оцінювання: національна та ECTS**

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64		
E	50-54	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Рівні навчальних досягнень студента

№ з/п	Рівні навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання	Показники рейтингової оцінки в балах
1	Початковий	Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно, має початкові уявлення про предмет, недостатньо тверді методичні навички, що потребує контролю з боку викладача під час проведення заняття.	11-59

№ з/п	Рівні навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання	Показники рейтингової оцінки в балах
2	Середній	Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, виконує завдання за зразком. Має певні методичні навички, що не потребують контролю викладача під час проведення заняття.	60-69
3	Достатній	Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, робити висновки, виправляти допущені помилки, самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, має достатні методичні навички для якісного проведення заняття із загальновійськової підготовки.	70-89
4	Високий	Знання студента є глибокими, міцними, системними. Студент вміє аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі, має тверді методичні навички для якісного проведення заняття із загальновійськової підготовки.	90-100

Рейтингова оцінка студента формується шляхом сумування кількості балів, якими оцінюється сформованість знань, умінь і навичок під час засвоєння змісту елементів модуля.

Певна **кількість балів** може бути присвоєна студенту за такі навчальні досягнення:

Іспит з курсу (VII семестр)

Вид діяльності	Коефіцієнт (вартість виду)	Кількість робіт	Поточне тестування та самостійна робота												Результати	
			ЗМ 1													
			T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
Семінарські заняття	5	11	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4	55	3 кредити 350 балів
Тести модульного контролю	10	2						10						10	20	
Опорний конспект	5	2						5						5	10	
Реферати підготовлені за заданою тематикою	15	2						15						15	30	
Контрольні завдання модульного	100 / 75	1 / 1						100						75	175	

контролю															
Додаткові бали за активність	3	12	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3/3	36
Самостійна робота	6	4			6			6	6					6	24
Підсумковий тест (іспит)		Студент може підвищувати оцінку «задовільно» або «добре», яку він отримав за результатами поточного контролю, складанням семестрового заліку												Макс. 30 балів	

Штрафні бали можуть бути нараховані:

- за незадовільну підготовку до проведення заняття;
- порушення дисципліни і заходів безпеки;
- запізнення на заняття;
- несвоєчасне надання навчального матеріалу на перевірку.

ШКАЛА ВИСТАВЛЕННЯ ОЦІНОК

Порядок перерахунку рейтингових показників до нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в традиційну 4-х бальну шкалу та європейську шкалу ECTS

Оцінка ECTS	Відсоток студентів, які зазвичай успішно досягають відповідної оцінки	Визначення	За шкалою навчального закладу	
A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання з незначною кількістю помилок	відмінно	90-100
B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	добре	80-89
C	30	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	добре	70-79
D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	задовільно	65-69
E	10	ЗАДОВІЛЬНО (достатньо) – виконання задовольняє мінімальні критерії	задовільно	60-64
FX		НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік	незадовільно	35-59
X		НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	незадовільно	0-34

Студентам, які повністю виконали навчальний план, позитивно атестовані за результатами семестрового контролю на останньому тижні теоретичного навчання за їх згодою виставляється залікова оцінка на підставі підсумкової рейтингової оцінки.

11. Методичне забезпечення

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських, індивідуальних занять, самостійної роботи, написання рефератів, підготовки до іспитів

Для того щоб вивчити курс «Історія Голокосту», скласти залік, студент повинен оволодіти методикою індивідуальної роботи, тобто навчитися самостійно вирішувати чимало питань, які постають перед ним. Особливо важливою є самостійна робота для студентів-заочників, які не мають

можливості у повному обсязі слухати курс лекцій з «Історії Голокосту», брати участь у семінарах внаслідок обмеженості часу на сесіях.

Ефективна СРС можлива лише за умови відповідного інформаційно-методичного забезпечення навчання, тобто підготовлених методичних рекомендацій, списків джерел та літератури, тематики семінарів, рефератів, а також – уміння викладачів правильно визначити обсяг і структуру змісту навчального матеріалу, який виноситься на самостійне опрацювання, організувати індивідуальну діяльність студентів.

Процес, спрямований на вивчення допоміжних історичних дисциплін, передбачає різні форми самостійної роботи, а саме:

➤ **лекції** – систематичне, цілісне, аргументоване, усне викладення навчального матеріалу.

Провідна роль під час лекції належить викладачу. Лекції передують СРС, визначають її зміст. Найголовнішим завданням лекції є викладення основ української історії, ознайомлення з новітніми досягненнями історичної науки, озброєння студентів методологією предмета та самостійної роботи над ним. За таких умов СРС стимулюється вже у процесі слухання лекції. Адже викладач змушує студентів активно думати, брати участь у процесі вирішення поставленої конкретної проблемної ситуації, самостійно відкривати для себе наукові проблеми.

Лекцію необхідно не тільки уважно слухати й ретельно засвоювати, а й обов'язково записувати, конспектувати. Сутність конспектування полягає в процесі розумового засвоєння та стислому викладенні прослуханого чи прочитаного. Під час конспектування лекції студент має чітко зрозуміти тему і план викладу матеріалу, вміти відрізнити істотне від другорядного, усвідомити зв'язок між окремими положеннями, засвоїти закономірності, гіпотези, оцінки та висновки. Для цього необхідно конспектувати лише головні ідеї, концептуальні положення та висновки, а також їх докази, аргументи. Загалом запис лекції має бути максимально стислим, але конкретним і точним за змістом.

Структура лекції складається з трьох частин: вступу, основного змісту та висновків. У вступі викладач визначає предмет лекції, формулює її актуальність, мету, головну ідею, вказує джерела і літературу, рекомендації щодо подальшого самостійного вивчення теми. У другій частині лекції висвітлюються головні питання її змісту. З кожного питання формулюються короткі висновки, робляться узагальнення, які завершують певну частину змісту лекції й підводять її до наступного розділу. Записи мають складатися не тільки з теоретичних положень і висновків, а й супроводжуватися необхідними фактами, що підтверджують ці положення. У висновках підбивається логічний підсумок розкритої теми, формулюються загальні положення, рекомендації.

Записи мають бути зручними для їх подальшого використання та економними за технікою виконання. Зошит для запису має містити великі поля, куди вносяться доповнення, власні думки при подальшій самостійній роботі з історичними джерелами та літературою. Важливим є вмінням виділяти окремі положення, висновки, їх докази та обґрунтування, для чого використовують поля, колонки, умовні знаки, підкреслення окремих положень, термінів, важливих дат, фактів тощо. З метою прискорення темпу конспектування лекції застосовуються скорочення окремих слів

Конспект лекції бажано опрацьовувати того ж дня, коли вона була прослухана. Особливу увагу слід приділяти термінологічно-понятійному апарату.

➤ **семінарські заняття** – це вид практичних занять, який передбачає обговорення під керівництвом викладача підготовлених студентами доповідей і повідомлень чи проблемного питання, участь студентів у дискусіях, виступи з доповненнями до відповідей.

На семінарах студенти розширюють, поглиблюють і зміцнюють набуті на лекціях і під час самостійної роботи знання, накопичують у пам'яті нові факти, положення, вчать критично аналізувати документи і матеріали, набувають навиків публічних виступів, ведення полеміки, обстоювання власних поглядів, виробляють уміння користуватися науковою термінологією й поняттями.

У вищій школі використовуються різні *типи семінарських занять*. Передусім слід підкреслити важливість проведення **вступних семінарських занять**, тобто на початку вивчення всього курсу.

• **семінар – розгорнута бесіда**. Характерна особливість – чітко сформульовані, тісно пов'язані між собою питання певної теми, які формулюються як пізнавальне завдання і на які студенти мають давати відповіді в результаті самостійного вивчення програмного матеріалу. Структурно семінар-бесіда має обов'язкові складові, які викладач прагне раціонально використати в процесі роботи:

1. Вступне слово викладача, під час якого він визначає місце питань, що виносяться на обговорення, їх зв'язок з питаннями, що вивчалися раніше, ставить конкретне завдання цього семінарського заняття.

2. Основна частина семінару – це бесіда з питань, що виносяться на заняття. Викладач ставить запитання до всієї групи, але вибирає серед бажаючих того, хто буде відповідати першим. Надалі до обговорення питань залучаються інші студенти, які доповнюють чи виправляють своїх попередників. Так семінарське заняття переростає в розгорнуту бесіду з групою.

3. Заключне слово викладача до окремого питання потрібне, якщо проблема не з'ясована повністю чи розкрита неправильно. За цих умов викладач зобов'язаний доповнити чи уточнити питання. Обов'язковим є заключне слово після розгляду всієї теми. Викладач оцінює рівень підготовки студентів до заняття, виставляє відповідні бали, підбиває підсумки та робить узагальнення з теми, дає завдання на наступне заняття.

• **семінар доповідей і повідомлень.** Під час семінару доповідачі послідовно й логічно викладають свої думки, аргументуючи їх конкретними фактами. Інші студенти уважно слухають виступаючого, зазначають слабкі та сильні сторони його доповіді з метою доповнити, виправити колегу чи вступити з ним у полеміку.

Структурно семінар доповідей і повідомлень складається з таких елементів: вступне слово керівника семінару, доповіді студентів з окремих питань, обговорення та оцінювання кожного виступу; підбиття підсумків заняття викладачем.

• **семінар-диспут.** Семінари дискусійного характеру сприяють виробленню в студентів уміння обговорювати проблеми і знаходити шляхи їх вирішення, висловлювати й аргументувати свої погляди, слухати один одного, виступати в ролі критиків.

Ефективність проведення дискусії досягається за умови дотримання такої схеми семінарського заняття: проблема (завдання), яка потребує вирішення; гіпотеза, створюється ситуація, за якої учасники семінару повинні самостійно з'ясувати проблему; науковий пошук, вирішення проблеми шляхом зіставлення різних думок, їх аргументації та доказу на основі раніше набутих знань.

Отже, особливості проведення будь-якого виду семінарського заняття свідчать, що воно безпосередньо пов'язане із СРС, передбачає вироблення студентом на основі вивченого матеріалу власного погляду на конкретну проблему, формування самостійного та оригінального мислення. Кожен студент повинен усвідомити, що семінар проводиться не лише заради перевірки й оцінювання успішності його знань.

При підготовці до семінарського заняття радимо дотримуватися порад:

1. Докладно ознайомтеся з темою і планом заняття, кожним із винесених на розгляд питань.
2. Знайдіть і замовте у бібліотеці відповідні рекомендовані джерела та літературу, насамперед обов'язкову.
3. Прочитайте документальні джерела й основну літературу до кожного з питань семінару, намагаючись осмислити прочитане.
4. Законспекуйте необхідний матеріал, випишіть цитати.
5. Те саме зробіть із додатковою літературою, маючи на меті з'ясувати окремі деталі того чи іншого питання.
6. Складіть план і текст свого виступу на семінарському занятті з кожного питання.

➤ **підготовка доповіді.** Доповідь, яку планується виголосити на семінарі, має відповідати таким вимогам:

- 1) методологічно правильно і повно розкрити зміст вибраного питання;
- 2) показати самостійну роботу над історичними джерелами та літературою;
- 3) продемонструвати вміння планувати чітко все те, що вивчається, й зрозуміло формулювати головні питання доповіді.

Слід розрахувати, щоб час доповіді не перевищував 10 хв.

➤ **консультації.** Вони присвячені як окремим питанням з курсу Цивілізаційний підхід у вивченні історії в, так і цілим темам, методиці самостійної роботи над джерелами тощо. Основна мета консультацій до семінарських занять з Цивілізаційного підходу у вивченні історії передбачає: надання студентам конкретної допомоги в самостійній роботі над навчальним матеріалом; додаткове інформування студентів з питань, що виносяться на заняття; допомога студентам у правильному розумінні тих чи інших положень, які необхідно засвоїти в процесі вивчення теми. Крім того,

консультації дають змогу викладачеві виявити і ліквідувати недоліки лекційного курсу, перевірити знання студентів тощо.

Консультації поділяються на три типи: колективні, групові, індивідуальні. Колективні консультації проводяться для великої групи студентів, потоку чи всього курсу. Вони відбуваються на початку вивчення курсу з допоміжних історичних дисциплін або певної теми і покликані висвітлювати основні питання організації та методики роботи студентів над програмним матеріалом. Групові консультації призначені для студентів академічної чи іншої групи. На них висвітлюються конкретніші питання, пов'язані з вивченням тієї чи іншої теми. На індивідуальні заняття приходять окремі студенти.

➤ **підготовка реферату.** Реферат повинен відображати знання студентом певної важливої проблеми з «Історії Голокосту», засвідчити вивчення ним спеціально відібраних історичних джерел і літератури з конкретного питання, його вміння оформлювати довідковий апарат, список використаних джерел і літератури.

Починаючи роботу, студенту насамперед необхідно чітко сформулювати тему, продумати, які питання та в якій послідовності треба розкрити. При написанні реферату з етнографії України рекомендується застосовувати проблемно-тематичний принцип.

Важливу роль у написанні реферату відіграє правильна його побудова, тобто збереження належних пропорцій між окремими частинами роботи. У вступі необхідно обґрунтувати вибір теми – вказати, чому нині виникає необхідність у вивченні та висвітленні цієї проблеми, що може бути пов'язане з певними факторами суспільно-політичного життя, а також визначити завдання, яке автор прагне розв'язати. В основній частині реферату формулюється головний зміст тексту. Виклад матеріалу має бути логічним, послідовним, без повторів, зайвої констатації загальновідомих фактів, особистих емоцій автора. Головну увагу слід зосередити на пошуку належних аргументів для розкриття поставленої проблеми. Вони можуть бути підкріплені посиланнями на джерела чи результати досліджень учених.

У висновках студенту необхідно сформулювати основні підсумки, обґрунтувати, що дала робота над цією темою, повідомити, до яких висновків прийшов автор. Висновки мають бути лаконічними, конкретними, логічними, зрозумілими. Слід враховувати, що тут же повинен бути зв'язок історичного матеріалу із сучасністю. У кінці реферату необхідно скласти список джерел і літератури, використаних у роботі. При його складанні мають бути витримані бібліографічні правила.

Орієнтовний обсяг реферату з цивілізаційного підходу у вивченні історії може становити 15-20 сторінок рукописного тексту або 10-15 сторінок друкованого тексту.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Вона забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін, електронно-обчислювальною технікою тощо. Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів повинно передбачати й засоби самоконтролю (тести, пакет контрольних завдань і т. ін.).

Викладач визначає обсяг і зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, здійснює діагностику якості самостійної роботи студента (як правило, на семінарських заняттях), аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного студента.

Однією з основних форм навчального процесу у ВНЗ є самостійна робота студентів. Вона здійснюється як поза межами аудиторних занять, коли студент в основному індивідуально оволодіває знаннями, спираючись при цьому на певні вказівки та поради викладача, так і під час аудиторних занять, на яких він слухає, засвоює, конспектує лекції; бере участь у семінарських заняттях тощо.

Для того щоб вивчити курс „ Актуальні проблеми історіографії історії України », скласти залік, студент повинен оволодіти методикою індивідуальної роботи, тобто навчитися самостійно вирішувати чимало питань, які постають перед ним. Особливо важливою є самостійна робота для

студентів-заочників, які не мають можливості у повному обсязі слухати курс лекцій з цивілізаційного підходу у вивченні історії, брати участь у семінарах внаслідок обмеженості часу на сесіях.

Ефективна СРС можлива лише за умови відповідного інформаційно-методичного забезпечення навчання, тобто підготовлених методичних рекомендацій, списків джерел та літератури, тематики семінарів, рефератів, а також – уміння викладачів правильно визначити обсяг і структуру змісту навчального матеріалу, який виноситься.

12. Рекомендована література

Базова

1. Беркгоф К. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф; авторизований переклад з англ. – К.: Критика, 2011.
2. Бердяев Н. Христианство и антисемитизм. Религиозная судьба еврейства / Н. Бердяев // Дружба народов. – 1989. – №10; інші видання.
3. Гилберт М. Атлас по истории еврейского народа / М. Гилберт. – Иерусалим: Библиотека-Алия, 1993.
4. Друга світова війна в історичній пам'яті України (За матеріалами Українського інституту національної пам'яті) / [Упорядники: Л. Герасименко, Р. Пилявець] – К. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010.
5. Єврейська цивілізація: Оксфордський підручник з юдаїки / За ред. М. Гудмена: у 2 т. / Пер. з англ. – К.: Дух і літера; Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2012.
6. Катастрофа і опір українського єврейства (1941–1944): Нариси з історії Голокосту і Опору в Україні. – К.: Національна Академія наук України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 1999.
7. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / П.-Р. Магочій / Пер. з англ. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2012.

Джерела

1. Брухфельд С., Левин П.А. Передайте об этом детям вашим... История Холокоста в Европе 1933 – 1945 / С. Брухфельд, П. А. Левин / Правительство Швеции. Проект «Живая история». – М.: «Текст», 2000.
2. Елисаветский С.Я. История еврейского народа: Курс лекций: Учебное пособие. / С.Я. Елисаветский. – К., 2000.
3. Дискримінація, расизм, ксенофобія, антисемітизм: історія, сьогодення і шляхи подолання: Навч. посібник. – К. – Дніпропетровськ: НПУ ім. М. Драгоманова, Центр «Ткума», 2011.
4. Кабанчик И.Б. Евреи в Украине. Учебно-методические материалы (приложение к курсам «История Украины» и «Всемирная история») / И.Б. Кабанчик. – Львов, 2004.
5. Кабанчик И.Б. Історія скорботи та героїзму: Методичний посібник з історії Голокосту для вчителів загальноосвітніх шкіл / І.Б. Кабанчик. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», Запоріжжя: Прем'єр, 2004.
6. Чужого горя не буває: людський вибір під час Голокосту і Пораймосу // Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібн. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – С. 166 – 176.
7. Щупак І. Всесвітня історія : мультимедійний підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – Частина 1. Друга світова війна. – Київ : ТМ «Розумники»; Дніпропетровськ : Інститут «Ткума», 2014.
8. Щупак І. Всесвітня історія. Новітній період (1939 – 2011 рр.): підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів / І. Щупак. – Запоріжжя: Прем'єр, 2011.
9. Щупак І.Я. Голокост в Україні та уроки толерантності: чому ми вивчаємо Голокост? –

Електронний мультимедійний посібник. / І.Я.Щупак. – Дніпропетровськ – К.: Центр «Ткума», 2007.

10. Щупак І.Я. Голокост в Україні: пошуки відповідей на питання історії: Навчальний посібник для старших класів серед. загальноосвіт. навч. закладів / І.Я.Щупак. – Дніпропетровськ: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2015. – (3-тє вид.)

11. Щупак И. Евреи в Украине: вопросы истории и религии с древнейших времен до Холокоста. – Учеб. пособие для уч-ся старш. кл. сред. общеобразоват. учеб. заведений / И. Щупак. – Днепропетровск: Украинский институт изучения Холокоста «Ткума», 2015. – (3-е изд.)

12. Щупак И. Ксенофобия и толерантность. Уроки Холокоста и гуманизм. – Электронное мультимедийное пособие / И.Я.Щупак. – Дніпропетровськ – К., Центр «Ткума» 2008.

ДОКУМЕНТИ

1. Варшавское восстание 1944 в документах из архивов спецслужб. – Варшава – Москва, 2007.

2. Возрождение памяти: воспоминания свидетелей и жертв Холокоста. – Вып. №№ 1 – 5. – Днепропетровськ: Центр «Ткума», ЧП «Лира», 2008 – 2011.
3. Гон М. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали) / М. Гон. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Запоріжжя: Прем'єр, 2004.
4. Жизнь и смерть в эпоху Холокоста: Свидетельства и документы / Ред.-сост. Б. Забарко. – Кн. 1 – 3.. – К.: Дух і Літера, 2007 – 2008.
5. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://adm.km.ua/index1.php?link=231>. – Назва з екрану.
6. Круглов А.И. Трагедия Бабьего Яра в немецких документах / А.И.Круглов. – Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Лира», 2011.
7. Круглов А.И. Без жалости и сомнения. Документы о преступлениях оперативных групп и команд полиции безопасности и СД на временно оккупированной территории СССР в 1941–1944 гг / А.И.Круглов. – Днепропетровск: Центр «Ткума»; «Лира», 2008 – 2010. – Ч. 1–4.
8. Окупаційний режим на Дніпропетровщині в хронологічних довідках місцевих органів влади: Збірник документів / Автори-упорядники О.В. Касьянов і Н.В. Киструська. – Дніпропетровськ: Герда, 2010.
9. Праведники народов мира / Яд Вашем. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www1.yadvashem.org/yv/ru/righteous/intro.asp> – название с экрана.
10. Резолюция 60/7 «Память о Холокосте»: принята на 42-м пленарном заседании Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 01 ноября 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_e18 – Название с экрана.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

- До теми 1. Національний розвиток народів Європи, «єврейське питання» у країнах Європи наприкінці XIX – на початку XX ст.
- До теми 2. Євреї у Росії та Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. Національні трагедії у першій третині XX ст.
1. Будницкий О.В. Российские евреи между красными и белыми (1917-1920) / О.В. Будницкий. – М.: РОССПЭН, 2006.
 2. Гон М.М. Из кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935–1939) / М.М. Гон. – Рівне: Волинські обереги, 2005.
 3. Гунчак Т. Симон Петлюра та євреї / Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993.
 4. Еврейские хроники XVII столетия (Эпоха «хмельничины») / Исслед., пер. и ком. С.Я.Борового. – Москва: Гешарим, 1997; Иерусалим, 5757.
 5. Кабанчик И.Б. Зарубки на памяти / И.Б. Кабанчик. – Днепропетровск: Лира, 2013.
 6. Кричевский Л. Евреи в аппарате ВЧК-ОГПУ в 20-е годы / Л. Кричевский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oko-planet.su/history/historysng/page,1,136869-razvenchanie-mifa-krichevskiy-lyu-evrei-v-apparate-vchk-ogpu-v-20-e-gody.html>. – Назва з екрану.
 7. Лесков Н. Еврей в России: Несколько замечаний по еврейскому вопросу / Н. Лесков. – М.: Книга, 1990.
 8. Орлянский С.Ф. Из истории евреев Украины: Сборник статей / С.Ф. Орлянский. – Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Лира», 2011. – Вып. 6.
 9. Орлянский С.Ф. Из истории евреев Украины: Сборник статей / С.Ф. Орлянский. – Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Лира», 2013. – Вып. 7.
 10. Рева І. По той бік себе: соціально-психологічні та культурні наслідки Голодомору і сталінських репресій: Науково-популярне видання / І. Рева. – Дніпропетровськ: Видавництво «Свідлер А.Л.», 2013.
 11. Феллер М.Д. Пошуки, роздуми і спогади єврея, який пам'ятає своїх дідів, про єврейсько-українські взаємини, особливо ж про мови і ставлення до них / М.Д. Феллер. – Дрогобич: Відродження, 1994.
 12. Шаповал Ю.І. Євреї в керівних органах ГПУ / НКВД України в 1920 – 1930-ті роки / Ю.І. Шаповал // Шаповал Ю.І. Торкнутись історії. – К. – Дніпропетровськ: Парламентське видавництво, «Ліра», «Ткума», 2013. – С. 201 – 235.
- До теми 3. Фашизм і нацизм. Євреї у Німеччині;
- До теми 4. Початок Другої світової війни. «Національне питання» та євреї Європи у 1939 – 1941 рр.;
- До теми 5. Нацистське «остаточне вирішення єврейського питання»;
- До теми 6. Міжнаціональні відносини під час Другої світової війни на території України. Опір нацистському геноциду.
1. Альтман И.А. Холокост и еврейское Соппротивление на оккупированной территории СССР / И.А. Альтман. – М.: Фонд «Холокост», 2002.

2. Арад И. Катастрофа евреев на оккупированных территориях Советского Союза (1941 – 1945) / И. Арад. – Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Лира ЛТД»; Москва: Центр «Холокост», 2007. – Тт. 1, 2.
3. Винокурова Ф.А. Евреи Винниччины в период Второй мировой войны. Малоизвестные документы и новые интерпретации. В 3-х тт. / Ф.А. Винокурова. – Винница: Антекс, 2000.
4. Винокурова Ф.А. Єврейський опір у контексті особистісного вибору: документальні свідчення, інтерпретації, роздуми / Ф.А. Винокурова // Проблеми історії Голокосту. – 2013. – № 6. – С. 26–58.
5. В'ятрович В. Ставлення ОУН до євреїв: формування позиції на тлі катастрофи / В. В'ятрович. – Львів: Видавництво «Мс», 2006.
6. Гриневич В. Євреї Західної України напередодні Голокосту / В. Гриневич // Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. – К. – Дніпропетровськ: Видавництво «Лира», 2012. – С. 290 – 301.
7. Грицак Я. Українці в антиєврейських акціях у роки Другої світової війни / Я. Грицак. // Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Стара історія на новий лад. Історичні есеї. – К.: Критика, 2011.
8. Грицак Я. Голокост / Я. Грицак // Грицак Я. Життя, смерть та інші неприємності: статті та есеї / Я. Грицак. – 3-тє вид., доп. – К.: Грані-Т, 2011. – 248 с. (Серія De Profundis). – С. 118 – 135.
9. Дебуа П. Хранитель спогадів. Кривавими слідами Голокосту / П. Дебуа. – К.: Дух і літера, Центр «Ткума», 2011.
10. Єврейський опір в Україні в період Голокосту: Збірник наукових статей / За ред. М.І. Тяглого. – Дніпропетровськ, 2004.
11. Запорізький рахунок Великій війні. 1939 – 1945 / Ф.Г. Турченко, В.М. Мороко, О.Ф. Штейнле, В.С. Орлянський [та ін.]; Ф.Г. Турченко (наук. ред.). – Запоріжжя: Просвіта, 2013.
12. Касьянов Г. Идеология ОУН: историко-ретроспективный анализ / Г. Касьянов // Український історичний журнал. – 2004. – №1.
13. Ковба Ж. Людяність у безодні пекла / Ж. Ковба. – К.: Центр «Ткума», Дух і літера, 2009.
14. Круглов А.И. Хроника Холокоста в Украине / А.И. Круглов. – Днепропетровск – Запорожье, 2004.
15. Левитас И. Праведники Бабьего Яра: сборник научных трудов / И. Левитас. – К.: Еврейский совет Украины : Фонд «Память Бабьего Яра», 2001.
16. Ляховицкий Ю.М. Попранная мезуза («Книга Дробицкого Яра»): Свидетельства, факты, документы о нацистском геноциде еврейского населения Харькова в период оккупации. 1941 – 1942 / Ю.М. Ляховицкий. – Харьков: Основа, 1991. – Вып. 1.
17. Нахманович В.Р. Бабин Яр. Історія. Сучасність. Майбутнє? (Роздуми до 70-річчя київської масакри 29-30 вересня 1941 р.) / В.Р. Нахманович // Український історичний журнал. – 2011. – № 6. – С. 105–121.
18. Нахманович В.Р. Буковинський курінь і масові розстріли євреїв Києва восени 1941 р. / В.Р. Нахманович // Український історичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 76–97.
19. Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(б) у 1940 – 1942 роках / І.К. Патриляк. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2004; Інститут історії України НАН України, 2004.
20. Шайкан В.О. Злочинна діяльність українських колаборантів у роки Другої світової війни / В.О. Шайкан // Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей. – К.: НАН України, Інститут історії України, 2003. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 263–272.
21. Щоденник Львівського гетто: спогади рабина Давида Кахане / упоряд. Ж. Ковба. – 2-е вид. – К.: Дух і літера, 2009.

До теми 7. Тоталітарні режими, Голокост, міжнаціональні конфлікти та національні трагедії в Європі в середині ХХ ст.

1. Арндт Х. Джерела тоталітаризму / Х. Арндт; пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002.
2. Варфоломеева А. Депортация крымских татар: факты и воспоминания [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epochtimes.com.ua/ru/ukraine/society/deportatsiya-krymskikh-tatar-fakty-i-vozpominaniya-110056.html>. – Название с экрана.
3. Волинська трагедія: Україна і Польща не готові визнати провину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.volynnews.com/news/policy/volynska_trahediya_ukrayina_i_polshcha_ne_hotovi_vyznaty_provynyfoto/. – Назва з екрану.
4. В'ятрович В.М. Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947 / В.М. В'ятрович. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011.
5. В'ятрович В. Polish-Ukrainian relations in the 1940's. Proposal for a historical discussion. Польсько-українські стосунки в 1940-х. Пропозиція історичної дискусії / В. В'ятрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.willzuzak.ca/tp/ukrainophobia/viatrovych20130225Himka.html>. – Назва з екрану.
6. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Стара історія на новий лад. Історичні есеї / Я. Грицак. – К.: Критика, 2011.

7. Депортація кримських татар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=05&Day=18>. – Назва з екрану.
8. Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920-ті – 1930-ті роки). Нариси інтелектуальної історії / О. Зайцев. – К.: Критика, 2013
9. Льюшин І. Українсько-польський міжнаціональний конфлікт часів Другої світової війни в суспільній свідомості і колективній пам'яті: стереотипи та історичні факти / І. Льюшин // Сучасні дискусії про Другу світову війну: Збірник наукових статей та виступів українських та зарубіжних істориків. – Львів: ЗУКЦ, 2012.
10. Льюшин І. Важка українсько-польська історична спадщина / І. Льюшин // *І.* – Число 74. 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n74texts/Plyushyn_Vazhka_spadschyna.htm. – Назва з екрану.
11. Куронь Я. Поляки та українці: важкий діалог / Я. Куронь. – К.: Дух і Літера. – 2012.
12. Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943 – 1947 рр. / Г. Мотика / Авторизований пер. з пол. А. Павлишина, післямова д.і.н. І. Льюшина – К.: Дух і Літера, 2013.
13. Патриляк І.К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939 – 1960 рр.) / І.К. Патриляк / Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012.
14. Піркало С. Історик Тімоті Снайдер: «Україна була найбільш смертоносним місцем». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/02/27/28005/>. – Назва з екрану.
15. Портнов А. Історії для домашнього вжитку: Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті / А. Портнов. – К.: Критика, 2013.
16. Портнов А. Концепції геноциду та етнічних чисток: західні наукові дискусії і місце в них українських сюжетів / А. Портнов. // *Україна Модерна.* – 2008. – №13.
17. Портнов А. Зачароване коло національних історій (Розмова з Якубом Маймуркем, 12 липня 2013) // Режим доступу: <http://historians.in.ua/index.php/zabuti-zertvy-viyny/780-andrii-portnov-zacharovane-kolo-natsionalnykh-istorii-rozмова-z-yakubom-maimurkem-12-lipnia-2013>. – Назва з екрану.
18. Радаєва Я.Г. Военно-политические конфликты XX века в освещении современной сербской и хорватской школьной литературы (на примере сербо-хорватских отношений) / Я.Г. Радаєва [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hse.ru/data/2013/12/08/1339539111/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D0%B0_%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%82%D1%8B%20XX%20%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0_28.11.2013.pdf – Название с экрана.
19. Редліх Ш. Разом і нарізно в Бережанах: Поляки, євреї та українці, 1919–1945 / Ш. Редліх; видання друге ; перекл. з англ. – К.: Дух і Літера, 2007.
20. Сербін Р. Концепція злочину-геноциду Рафаеля Лемкіна та його аналіз українського геноциду / Р. Сербін // Raphael Lemkin: Soviet Genocide in Ukraine. Article in 28 Language. Editor Roman Serbin, compliter Olesis Stsiuk. – Kyiv: Maisternia Knyhy, 2009.
21. Романенко С.А. Между национальной и пролетарской диктатурой (Милан Недич – Дража Михайлович – Анте Павелич – Йосип Броз Тито) / С.А. Романенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://srbija.narod.ru/Romanenko.html>. – Название с экрана.
22. Страсті за Бандерою: статті та есеї / упоряд.: Т.С. Амар, І. Балинський, Я. Грицак. – 2-ге вид., б. зм. – К.: Грані-Т, 2011.
23. Тернон И. Размышления о геноциде / И. Тернон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrighs.ru/text/b8/Chapter5.htm>. – Название с экрана.

До теми 8. Після Голокосту

1. Адорно Т. В. Негативная диалектика. / Т. Адорно – М.: Научный мир, 2003.
2. Бенбасса Э. История евреев Франции. / Э. Бенбасса – М.: Мосты культуры, 2004.
3. Государство Израиль. Алия / Электронная еврейская энциклопедия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eleven.co.il/article/11732>. – Название с экрана.
4. Гофман И. Нюрнберг предостерегает. / И. Гофман – К.: Век, 2005.
5. Дубнов С.М., Динур Б.-Ц. Две концепции еврейского национального возрождения. / С.М. Дубнов, Б.-Ц. Динур – Иерусалим: Библиотека-Алия, 1981.
6. Костырченко Г.В. Тайная политика Сталина. Власть и антисемитизм / Г.В. Костырченко. – М.: Международные отношения, 2001.
7. Костырченко Г.В. Сталин против «космополитов». Власть и еврейская интеллигенция в СССР / Г.В. Костырченко. – М.: РОССПЭН, 2009.
8. Костырченко Г.В. Тайная политика Хрущёва: власть, интеллигенция и еврейский вопрос / Г.В. Костырченко. – М.: Международные отношения, 2012.

9. Тельман И. Как украинский дипломат Израиль создавал / И. Тельман [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://jewish.kiev.ua/news/4040/>. – Название с экрана.
10. Хруслінська І., Тима П. Діалоги порозуміння. Українсько-єврейські взаємини. / І. Хруслінська, П. Тима – К.: Дух і літера, Центр «Ткума». – 2011.
11. Штальцер А. Єврейський Відень. / А. Штальцер – К. : Інститут Юдаїки, 2002.
12. Эпштейн А. Войны и дипломатия. Арабо-израильский конфликт в 20 веке / А. Эпштейн. – К.: Дух і Літера, 2003.
13. Юрис Л. Исход / Л. Юрис. – М.: Текст, 1994.
- До теми 9. Уроки Голокосту
1. Армянский вопрос и геноцид армян. Библиография на русском языке (1998-2007 гг.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.armin.am/images/menus/484/%D0%95mma%20Babayan.pdf.pdf>. – Название с экрана.
2. Барсегов Ю.Г. Геноцид армян. Ответственность Турции и обязательства мирового сообщества: Документы и комментарий. / Ю.Г. Барсегов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.genocide.ru/lib/barseghov/responsibility/index.htm>. – Название с экрана.
3. Бауер С. Голокост у світовому та європейському контексті / С. Бауер // Проблеми історії Голокосту: науковий журнал. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума», ПП Ліра ЛТД, 2007. – Вип. 4.
4. Грицак Я. Незрозумілий Голокост. Голокост попросту. Голокост і Голодомор: виклики колективній пам'яті / Я. Грицак // Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Стара історія на новий лад. Історичні есеї / Я. Грицак. – К.: Критика, 2011.
5. Гутман И., Шацкер Х. Катастрофа и ее значение / И. Гутман, Х. Шацкер. – Иерусалим: Библиотека Алия, 1990.
6. Ги Мун П. Послание по поводу Международного дня памяти жертв Холокоста (29 января 2009 г.) / П. Ги Мун [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/sg/messages/2009/holocaustremembrance09.shtml>. – Название с экрана.
7. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні: Колективна монографія / За ред. Л. О. Зашкільняка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009.
8. Костелянец С.В. Социально-политические и гуманитарные аспекты конфликта в суданском регионе Дарфур / С.В. Костелянец [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.inafran.ru/sites/default/files/page_file/autoreferat_kosteljanec.pdf. – Название с экрана.
9. Маляр И. Антисемитизм через века и страны / И. Маляр. – Бейт лохамей ха-геттаот, 1995.
10. Поза межами розуміння: богослови та філософи про Голокост / За ред. Дж. К. Рота і М. Беренбаума. – Вид. друге. – К.: ДУХ і ЛІТЕРА, 2009.
11. Программа по изучению геноцида в Камбодже: Yale University [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yale.edu/cgp/russian/>. – Название с экрана.
12. Сребреница. История и загадки трагедии // Эхо планеты. – № 31 (902). – 29 июля – 4 августа 2005.
13. Характер та тенденції розвитку міжнаціональних відносин у сучасній Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.vn.ua/book/ukrzn0/177.html>. – Назва з екрану.
14. Щупак І.Я. Суб'єктивне бачення всесвітньої історії / І.Я. Щупак // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання: Науково-методичний журнал. – 2012. – №9. – С. 3 – 5.
15. Щупак І.Я. Історія Голокосту у шкільних підручниках Польщі, Росії та України / І.Я. Щупак // Сучасні дискусії про Другу світову війну: Зб. наук. статей та виступів українських і зарубіжних істориків (наукове видання) / Упорядкування та редагування матеріалів: Я. Грицак, П. Кендзьор, С. Турканик. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – С. 196 – 207.
16. Щупак І.Я. Національний наратив, підручник і викладання історії в школі / І.Я. Щупак // Підручник з історії: проблеми толерантності: метод. посіб. для авторів та редакторів видавництв / Г. В. Касьянов, П. Б. Полянський, І.Б. Гирич та ін. – Чернівці: Букрек, 2012. – С. 8 – 24 (співавтор П.Б. Полянський).
17. Щупак І.Я. Єврейська тематика у підручниках з історії: проблеми і можливості у контексті толерантності / І.Я. Щупак // Підручник з історії: проблеми толерантності: метод. посіб. для авторів та редакторів видавництв / Г.В. Касьянов, П.Б. Полянський, І.Б. Гирич та ін. – Чернівці: Букрек, 2012. – С. 74-102.
18. Югославия в XX веке: очерки политической истории / К.В. Никифоров (отв. ред.), А.И. Филимонова, А.Л. Шемякин и др. – М.: Индик, 2011.

13. Інформаційні ресурси

<http://www.djerelo.com>

Молодіжний портал Djerelo. Рубрика "Шпори" пропонує збірку електронних навчальних матеріалів з названого предмету.

<http://chitalka.info/>

Студентська електронна бібліотека МАУП "Читалка". Безкоштовні

- <http://history.franko.lviv.ua/>
електронні підручники он-лайн серії "Гуманітарні науки". Містить електронні книги з історії України, історії новітньої України (1991-2001) Проект "Історія України", здійснений при підтримці Бюро Освітніх і Культурних програм США (ВЕСА) і адміністрований Радою Міжнародних досліджень і обмінів IREX. Книги в електронному вигляді: Наталя Яковенко "З найдавніших часів до кінця XVIII ст.", Ярослав Грицак "Формування модерної української нації XIX-XXст". та повнотекстова версія «Довідника з історії України».
- <http://history.kiev.ua/>
Сайт "Історія України" пропонує повнотекстові версії книг: Орест Субтельний "Історія України" (видання 1991 року), Ілько Борщак, Рене Мартель "Іван Мазепа" (видання 1931 року), Михайло Грушевський "Ілюстрована Історія України" (репринтне видання 1913 року) та інші. Інститут історії України НАН України надає вільний доступ до повнотекстової версії Енциклопедії історії України, електронних публікацій документів і пам'яток, зокрема архівів Голодомору в Україні 1932–1933, ОУН і УПА.
- <http://www.history.org.ua/>
Сайт представляє е-версії періодичних видань, що видаються Інститутом, зокрема «Українського історичного журналу», «Краєзнавства»... Електронна бібліотека пропонує е-версії досліджень та монографій сучасних українських істориків, підручників та посібників.
- <http://historical-club.org.ua/>
Сайт «Всеукраїнський історичний портал» засновано 2011 року групою студентів історичних факультетів. Сайт представляє онлайнві ресурси на різні історичні теми. Ресурси з історії України розподілені за окремими періодами у хронологічній послідовності. Сайт містить також е-видання з всесвітньої історії окремих держав. Є декілька розділів, створених для висвітлення Допоміжних історичних дисциплін (археології, міфології, етнології).
- <http://aratta.vinnitsa.com>
Веб-ресурс "ARATTA" пропонує електронну версію Енциклопедії "Трипільська цивілізація" - академічне видання про державу Аратта. Національний портал "ARATTA" розповідає про те, що залишається в анналах історії і пам'яті поколінь. Посилання **Книги і Публікації** відкривають повнотекстові версії книг та статей відповідної тематики, посилання **Святині** містить матеріали про духовність, вірування, традиції, свята, символіку наших предків з язичницьких часів.
- <http://www.aratta-ukraine.com>
Незалежний інформаційно-освітній ресурс студентів Києво-Могилянської академії. В розділі "Історія України" найбільш цікавими є теми "Походження слов'ян", "Козацька доба", "Історія українських етнічних земель".
- <http://www.haidamaka.org.ua>
Електронна бібліотека давньої української літератури "Ізборник". Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації українського літопису, хроніки, життя, апокрифи, граматики, лексикони, історично-мемуарна проза, перекладні та поетичні твори, «Слово о полку Ігоревім» тощо.
- <http://litopys.org.ua/index.html>
На сайті "Козацтво 15-21 ст." створена електронна джерельна база дослідження історії українського та російського козацтва XV-XXI ст., персоналій, творчої спадщини видатних дослідників. Розділи містять унікальну підбірку матеріалів: статті, документи, огляди, монографії, рецензії, персоналії, енциклопедичні видання з історії козацтва.
- <http://www.cossackdom.com>
Ресурс Історичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка надає матеріали для навчального процесу, курси, лекції, наукові публікації викладачів та студентів факультету.
- <http://www.history.univ.kiev.ua/>
Сайт "Українська історична бібліотека" (UKRAINIAN HISTORICAL LIBRARY) намагається спростувати міфи, існуючі в українській історії та пропонує: повнотекстові версії історичних документів, наукових статей, монографій з фонду бібліотеки.
- <http://www.ukrhistory.narod.ru>
Перша українська електронна бібліотека підручників – це найбільший ресурс українських навчальних посібників. Бібліотека пропонує у
- <http://pidruchniki.ws/>

вільному доступі колекцію е-видань з історії України у форматі web-сторінки

<http://litopys.org.ua>

Електронна версія книги Серафіма Юшкова "Нариси з історії виникнення і початкового феодалізму в Київській Русі."